

Vita ДМИТРЕНКО,

orcid.org/0000-0002-9005-2263

кандидат історичних наук,

старший викладач кафедри культурології

Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

(Полтава, Україна) *vitapoltava79@gmail.com*

Vitalii ДМИТРЕНКО,

orcid.org/0000-0002-3055-9812

кандидат історичних наук,

доцент кафедри культурології

Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

(Полтава, Україна) *vitodmitrenko1972@gmail.com*

РЕМЕСЛА ЯК СЕКТОР КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ

У статті проаналізовано ремесла як сектор креативних індустрій. З'ясовано, що в більшості країн ремесла вважаються складником креативного сектору економіки. В Україні ремісничі вироби за своїм обсягом займають третє місце поміж експортованих товарів креативного сектору економіки. Визначено тенденції розвитку сучасних ремесел як креативного сектору: поєднання функціональності виробу з мистецькою ідеєю; ремесла базуються на усталених народних традиціях, творчо переосмислених під потреби сучасності; розширення спосібів «художньої виразності» через поєднання різних матеріалів (металу, скла, дерева, каменю, глини, пластику, коштовних металів, дорогоцінного каміння тощо) в одному виробі; поєднання традиційних ремісничих технік і новітніх технологій при створенні виробу; презентація продуктів креативності часто відбувається під час спеціалізованих виставок, фестивалів, бієнале тощо; обмін досвідом і взаємодопомога через об'єднання у творчі асоціації. Охарактеризовано продукти креативності в індустрії ремесел: предмети й вироби, які створені ремісником. Розглянуто найпопулярніші ремесла, які можна віднести до креативних індустрій: гончарство, килимарство, ковальство, зброярство, золотарство, лозоплетіння, килимарство, різьблення по дереву тощо. З'ясовано, що ремесла, будучи частиною культурної спадщини та сучасного мистецького простору країни, є складником реально діючого креативного сектору економіки. Означено напрями розвитку цієї індустрії: мистецький – представлений оригінальними авторськими творами в галереях, виставкових залах, музейних і приватних колекціях; туристичний як частина місцевої автентики, що приваблює туриста, й архітектурний – в інтер'єрі та екстер'єрі будівель. Установлено, що креативність ремесел базується на традиційній ручній роботі, модернізованій під потреби сучасності. Наголошено на спадковості ремісничої професії. Констатовано, що поєднання нехарактерних для виробів матеріалів ще більше осучаснює ремесла та дає змогу створювати унікальні й неповторні речі, що гідно представляють Україну на міжнародному креативному ринку.

Ключові слова: гончарство, золотарство, килимарство, ковальство, креативні індустрії, лозоплетіння, продукти креативності у індустрії ремесел, ремесло.

Vita DMYTRENKO,

orcid.org/0000-0002-9005-2263

Candidate of Historical Sciences,

Senior Lecturer at the Department of Cultural Studies

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

(Poltava, Ukraine) *vitapoltava79@gmail.com*

Vitalii DMYTRENKO,

orcid.org/0000-0002-3055-9812

Candidate of Historical Sciences,

Associate Professor at the Department of Cultural Studies

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

(Poltava, Ukraine) *vitodmitrenko1972@gmail.com*

CRAFTS AS A SECTOR OF CREATIVE INDUSTRIES

The article analyzes crafts as a sector of creative industries. It has been found that in most countries, crafts are considered part of the creative sector of the economy. In Ukraine, handicrafts are the third largest exported goods of the creative sector of the economy. Trends in the development of modern crafts as a creative sector are identified: the

combination of product functionality with an artistic idea; crafts are based on established folk traditions, creatively rethought for the needs of modernity; expansion of methods of «artistic expression» through a combination of different materials (metal, glass, wood, stone, clay, plastic, precious metals, precious stones, etc.) in one product; a combination of traditional craft techniques and the latest technologies in creating the product; presentation of creative products often takes place during specialized exhibitions, festivals, biennials, etc.; exchange of experience and mutual assistance through association in creative associations. The products of creativity in the handicraft industry are described: objects and products created by a craftsman. The most popular crafts that can be attributed to the creative industries are considered: pottery, carpet weaving, blacksmithing, weapons, jewelry craft, wickerwork, carpet weaving, wood carving and more. Crafts, as part of the country's cultural heritage and contemporary art space, have been found to be part of a truly creative economy. The directions of development of this industry are marked: artistic – presented by original author's works in galleries, exhibition halls and museum, private collections; tourist as part of the local authenticity that attracts tourists and architectural – in the interior and exterior of buildings. It is established that the creativity of crafts is based on traditional handicrafts, modernized for modern needs. Emphasis is placed on the heredity of the craft profession. It is stated that the combination of materials uncharacteristic of the products further modernizes the crafts and allows creating unique and inimitable things that worthily represent Ukraine in the international creative market.

Key words: pottery, jewelry craft, carpet weaving, blacksmithing, creative industries, wickerwork, products of creativity in the craft industry, handicraft.

Постановка проблеми. Ремесла, з одного боку, – автентична частина нашої культури, а з іншого – реально діюча галузь економіки, що реагує на потреби суспільства, перспективний сектор креативних індустрій, адже ремісничі вироби користуються чималою популярністю в сучасного споживача. Він усе частіше прагне придбати річ, зроблену вручну, з яскраво вираженою індивідуальністю, неповторною енергетикою та історією й водночас відносно недорого, естетично привабливу й функціональну. Разом із тим крафти є дієвим засобом забезпечення зайнятості населення чи надання підробітку людям особливо в невеличких містечках і дають змогу реалізувати особі свій творчий потенціал. Отже, ремесло – це частина бізнесу й побуту сучасної людини, що має свої кількісні, грошові та мистецькі виміри. Отже, дослідити основні тенденції розвитку ремесла як сектору креативної індустрії є важливим.

Аналіз досліджень. Історичні аспекти розвитку ремесел в Україні досліджено ґрунтовно, а сучасний стан і перспективи їх розвитку потребують подальшого вивчення, бо ж часто дослідники приділяють увагу лише перспективі відродження народних ремесел і проблеми взаємин традицій і новаторства в цьому процесі. Вивченням ремесел як сектору креативних індустрій займалися Т. Шлепакова, Б. Сауляк. Окремі види ремесел стали об'єктом дослідження І. Матоліч, С. Роготченко – ковальство, І. Гуржій, О. Клименко, Н. Хананова, Ю. Кулик, – кераміка, С. Луць – ювелірне мистецтво, З. Чегусова – килимарство.

Метою статті є аналіз ремесел як одного із секторів креативних індустрій.

Виклад основного матеріалу. У сучасних українських довідкових виданнях ремесло трактується як «дрібне виробництво готових виробів, що базується на ручній техніці» (Жайворонок,

2006: 497). Таким чином, ремісник, як правило, самостійно виробляє готовий вибір вручну, спираючись на відпрацьовані технології.

Ремесла як сектор креативних індустрій відображені в усіх наявних класифікаціях. Так, згідно з найпоширенішою міжнародною систематизацією Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), ремесла віднесені до групи культурної спадщини підгрупи «традиційні види культурного самовираження» (Creative economy report 2010: 8). Відповідно до моделі класифікації ЮНЕСКО, ремесла відносяться до основних (кореневих) індустрій (Industries in core cultural domains), тобто тих, які безпосередньо виробляють творчий продукт (Давимука, Федулова, 2017: 106). Економіст Девід Тросбі, виокремлюючи чотири концентричні кола креативних індустрій, поміщає ремесла до третього, називаючи його «культурні індустрії». Присутні ремесла й у класифікації креативних індустрій Джона Хокінса (Галахова, 2014: 12).

Тож, вищеподані класифікації відносять ремесла до основних творчих секторів креативної економіки. Їхні вироби за своїм експортним обсягом займають третє місце поміж креативних товарів України, поступаючись лише продукції дизайну та видавничої справи (Експортна стратегія, 2019–2023: 18). В «Експортній стратегії України («дорожня карта» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017–2021 роки», схваленій Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 року № 1017-р, до перспективних секторів економіки віднесено такі креативні індустрії, як творчі ремесла та декоративно-прикладне мистецтво (Про схвалення, 2017).

Тенденціями ремесла як креативного сектору вважаємо:

а) поєднання функціональності виробу з мистецькою ідеєю. Якщо для мистецтва головною

є естетична цінність твору, а для промислового виробу найважливішим є його функціональне призначення, то креативний ремісничий продукт стирає грані між цими антиподами, об'єднуючи у своєму продукті «красиве» та «корисне»;

б) *ремесла базуються на усталених народних традиціях, творчо переосмислених під потреби сучасності*, адже ремесла – це той вид діяльності, що базується передусім на ручній роботі, якій притаманна традиційність і канонічність і, відповідно, тяглість. Креативність же проявляється в умінні майстрів розвинути, доповнити, збагатити, осучаснити цю традицію. Це часто розкривається через ігнорування стандартного набору мотивів твору, поєднання в сюжеті запозичень із різних культур;

в) *розширення способів «художньої виразності» через поєднання різних матеріалів (металу, скла, дерева, каменю, глини, пластику, коштовних металів, дорогоцінного каміння тощо) в одному виробі*. Наприклад, родинна майстерня «Yershov» у ювелірних виробках суміщає коштовне каміння, метал і ріг; Катерина Титова – метал та акрилове скло тощо;

г) *поєднання традиційних ремісничих технік і новітніх технологій при створенні виробу*. Зокрема, у першій ковальській скульптурній композиції «Букет майстрів», представленій на фестивалі «Свято ковалів» у 2006 р., використано традиційну технологію «проколювання всіх деталей композиції вручну методом гарячого та холодного кування» (Матоліч, 2020: 75–76). На одеському ковальському підприємстві «Артферрум» використовують як найсучасніші технології обробки металу, так і традиційні горна та молоти (Роготченко, 2018: 209);

д) *презентація продуктів креативності часто відбувається під час спеціалізованих виставок, фестивалів, бієнале тощо*. Так, найбільш відомими «ковальськими» фестивалями є Міжнародний фестиваль емалі в Києві, «Залізний лев» у Львові, «Свято ковалів» в Івано-Франківську, «Солом'яна птаха» в Луцьку, «ВакулаФЕСТ – XXI» в Опішному та ковальський фестиваль ножових майстрів у Миргороді на Полтавщині тощо (Матоліч, 2020: 74). У київській галереї «Митець» за останні 15 років проведено 9 виставок українського ковальства. Аналогічні виставки відбуваються й в інших містах України (Роготченко, 2018: 293–294). Керамічні вироби презентують на різноманітних Міжнародних бієнале кераміки, фестивалях «ЦеГлина», «Ceramic Art Week», «Феєрія гончарства», «Мальований дзбаник», виставках «Кераміст» у Запоріжжі, «Мистецькі верлібри» в Харкові тощо;

е) *обмін досвідом і взаємодопомога через об'єднання у творчі асоціації*. Прикладом є Асоціація «Кільце європейських ковальських міст», одним із завдань якої є сприяння розвитку ковальства в Європі. Від України членами асоціації є міста Донецьк та Івано-Франківськ ((Матоліч, 2020: 74). Підтримку майстрів-гончарів здійснює Національна спілка майстрів народного мистецтва України (Клименко, 2011: 8).

Продуктами креативності в індустрії ремесел є предмети та вироби, які створені ремісником, а також послуги галерей і музеїв, які надають сховища й архіви для зберігання спадщини й експонування публіці (Свінцицька, Ткачук, 2020: 34).

Виокремлюють 5 базових галузей ремісництва: шкіряно-хутряну, деревообробну, гончарну, текстильну, металообробну (Литвинчук, 2018). Нині найпоширенішими ремеслами, які можна віднести до креативних індустрій, є гончарство, ковальство, зброярство, золотарство, лозоплетіння, килимарство, різьблення по дереву тощо.

Гончарство як галузь креативної індустрії ремесел базується на виготовленні різноманітного кухонного посуду, а також цегли, кахлів та іншої кераміки. Прикметною рисою керамічного ремесла є застосування його продукції в архітектурному просторі. Поряд із традиційними керамічними вазами та скульптурами, покликаними прикрашати інтер'єр будівлі, використовують керамічні мозаїки, теракотові рельєфи, розписану облицювальну плитку. Таким чином, вироби гончарного ремесла стають невід'ємною частиною екстер'єру сучасної архітектури.

Дещо по-іншому використовують і традиційні в інтер'єрах керамічні вироби – скульптуру, декоративні вази, посуд тощо. Коли раніше їх застосовували виключно для прикраси приміщення, то зараз з їх допомогою організують архітектурний простір передовсім через використання об'ємної декоративної скульптури, у якій «більше цінується не її реалістичність, а асоціативність образотворчого й декоративного мислення» (Гуржій, 2013: 219).

У кераміці кінця ХХ – початку ХХІ ст. утилітарне призначення виробів відходить на задній план, поступаючись місцем мистецтву, заснованому на певній філософії та емоційній насиченості. Тобто керамічні вироби рідко використовують за їх прямим призначенням (Кулик, 2018: 351). У куплену в Опішному тарілку малоймовірно, що насипатимуть борщ, проте її обов'язково покажуть друзям, використають для оздоблення приміщення, подарують як пам'ять про Україну тощо.

Прикладом креативності в сучасній кераміці є застосування елементів інтерактивного мистецтва, за якого глядачі долучаються до створення глиняних виробів. За кордоном поширеними є проекти, у яких відвідувачі музеїв, виставок стають безпосередніми учасниками створення експонатів. Зокрема, за ініціативи британської майстрині Клер Тумі створено колекцію із 60 білих ваз для музею міста Сількеборг (Данія). Відвідувачі, прийшовши до закладу, отримали змогу розмалювати маркером поверхню порцелянових ваз. Згодом на ці малюнки була накладена позолота (Хананова, 2019: 112–113). Новостворена колекція стала експозицією в музеї й зразком вільної експресії в кераміці.

Інший напрям застосування інтеракції в гончарстві – долучення відвідувачів культурних індустрій до зберігання копій артефактів, переданих їм у вічну власність. Так, уже згадувана Клер Тумі в рамках проекту «Назавжди», організованому в музеї мистецтв Нельсон Аткінс (США, Канзас), роздала бажаним копії чашки 1720 р. виготовлення з єдиною вимогою до них – зберігати її вічно (Хананова, 2019: 113).

Креативність у сучасній кераміці проявляється у створенні виробів для тактильних і звукових композицій, що дає змогу сприймати керамічний витвір за допомогою слуху, зору й дотику. Такою є інсталяція Єви Арізи (Андорра) «Бурмотіння», роботи Сесіл Кемперінг (Нідерланди) тощо. В Україні в цьому напрямі працює Гія Міміношвілі. Його робота «Рівновага», представлена у 2018 р. на фестивалі сучасної кераміки «ЦеГлина», є не лише філософським осмисленням сучасної сім'ї, а й дає змогу глядачеві за допомогою переставляння фігур показати своє бачення цього соціального інституту, ставши таким чином співавтором твору. Окрім цього, за рахунок отворів у фігурах, створюється акустичний ефект. Витвір Володимира Хижинського «Ріка», що складається з трьох хвилеподібних елементів, які можна поєднувати в різноманітному порядку, утворюючи щоразу нові твори, провокує глядача на своєрідну інтелектуальну гру (Ковальова, 2019: 91–93, 95).

Відомими київськими майстрами-керамістами є Н. Ісупова, В. Томашевська, Г. Семенко та ін. У Львові відомі роботи Т. Левківа, Т. Берези, У. Ярошевич; Запоріжжі – Л. Береженко; Черкасах – М. Теліженка; Ужгороді – М. Робул, В. Вінковського й ін. Модернізують опішнянську традицію гончарства О. Мороховець, Є. Панасюк, М. Варвинський та ін. (Клименко, 2011: 7; Чегусова, 2014: 82–90). Окрім керамістів-індивідуалів

цей сектор представлений різноманітними майстернями, студіями (Zguro Ceramics, MOX, Soulful Ceramics, Maistrenko Ceramics тощо).

Ковальство. Для сучасного ковальства характерне поєднання барокових, класичних і модерних (віденська сецесія, ар-деко, неоромантизм) стилів. Це сприяє появі різнобарв'я «стильових почерків» окремих ковалів, які креативно та самотньо поєднують різні стилі й напрями, створюючи оригінальні вироби, у яких поєднується використання геометричних і рослинних орнаментів, перенесення на метал елементів вишивки тощо.

Продукти креативності ковальства часто стають доповненням урбаністичного середовища, своєрідною візитівкою того чи іншого населеного пункту (наприклад, місце прощення і примирення в селищі Нові Санжари Полтавської області, дерево щастя та гніздо Всесвіту в Івано-Франківську тощо) (Матоліч, 2020: 75–76). Водночас вироби з металу стають доповненням до сучасних архітектурних будівель. Це «різноманітні типи завершень, низькі, середні, високі огорожі, балкони, балкони-навіси, піддашки, створи брами, декоративні решітки засклені, світильники, малі архітектурні форми металу, рельєфи, флюгери» тощо (Поп'юк, 2011: 73). Недарма фестивалі ковальства часто проходять у рамках будівельних виставок (Роготченко, 2018: 295).

Сектор ковальського ремесла представлений діяльністю окремих митців-індивідуалів (А. Хорт, В. Гудима, А. Рузік, О. Стефанюк, І. Поп'юк та ін.) та різноманітними студіями, кузнями, компаніями, підприємствами, творчими колективами, що пропонують широкий спектр кованих виробів ручної роботи («Арнольд», м. Тернопіль; «Тантієма», м. Київ; «Ковальський міст», м. Луцьк; «Стиль», м. Полтава) тощо.

Золотарство на ринку креативної економіки представлено авторськими роботами майстрів-ювелірів. Для нього характерне поєднання традиційних ювелірних технік (зернь, скань, емаль) і новітніх дизайнерських рішень, що апелюють до синтезу пластичної й колірної експресії. У сюжетному плані майстри використовують сюжети зі слов'янської міфології, орнаментальні та рослинні мотиви, звертаються до елементів світової етнокультури. Прикладами є роботи С. Вольського (кольє «Хвиля», браслет «Літо», брошка «Лілія»), К. Кравчука (кольє «Сонцеворот», перстень «Буй-Тур»), В. Хоменка (брошка «Спіраль часу», гарнітур «Зимова вишня») та інших (Луць, 2019: 101–105).

Лозоплетіння – одне з найдавніших ремесел, характерними рисами виробів якого є екологічність, легкість, зручність, міцність, можливість

використання в різноманітних умовах. Найпоширенішим є виготовлення меблів і декоративного посуду: столи, стільці, крісла-гойдалки, дитячі ліжечка й колиски, етажерки, підставки для квітів, контейнери для білизни, ємності для хліба, овочів, фруктів тощо. Ремесло представлено роботами окремих майстрів і сімейним промислом, прикладом якого є родина Шкуренко з м. Лозова Харківської області, котра активно працює з 1991 року. Водночас маємо приклад села Іза в Закарпатській області, де це заняття вважається одним із головних промислів місцевих жителів і є базою для розвитку туризму в краї.

Килимарство. Килими ремісничим способом виготовляють у багатьох традиційних осередках килимарства (Гуцульщина, Поділля, Буковина, Полтавщина). Виробництво килимів у таких умовах підпорядковане технологічним та естетичним традиціям локального осередку, що засновані на родинному досвіді й місцевих стереотипах (мотиви, схема розташування фігур, колорит, структура, фактура тощо). У такому домашньому килимарстві лише подекуди проявляються певні інновації, котрі стосуються передовсім сюжетної лінії та колористики. Утім основні функції килимів, які вони виконували в попередні роки (теплоізоляція, статусність тощо), сьогодні відмерли. Тому перспективи розвитку килимарства лежать передовсім у площині культурній, а не комерційній (Чегусова, 2018: 117).

Різьблення по дереву або сницарство є одним із видів художньої обробки дерева. Продукція цього ремесла представлена скульптурною, рельєфною (пласкою) та ажурною (наскрізною) різьбою. Різьблення як виразний прийом використовується сьогодні переважно для прикрашання меблів та інтер'єру. Типовим у роботах майстрів є поєднання національних художніх традицій з новими прийомами й елементами обробки дерева, доповнене різноманіттям сюжетів, що надає виробам неповторності (Ісаченко, 2013).

Висновки. Таким чином, ремесла, будучи частиною культурної спадщини й сучасного мистецького простору країни, є складником реально діючого креативного сектору економіки. Сьогодні ця індустрія розвивається в трьох напрямках: мистецькому – представленому у вигляді оригінальних авторських творів у галереях, виставкових залах, музейних і приватних колекціях; туристичному – як частина місцевої автентики здатна слугувати додатковою принадою для туриста, архітектурному – в інтер'єрі та екстер'єрі будівель. Креативність ремесел базується на ручній роботі, часто модернізованій під потреби сучасності, водночас опертій на традицію. А ремісничій професії часто притаманна династичність. Поєднання нехарактерних для виробів матеріалів ще більше осучаснює ремесла та дає змогу створювати унікальні й неповторні речі, що гідно представляють Україну на міжнародному ринку креативної продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Галахова Т. О. Креативні індустрії: теоретично-методологічні підходи вивчення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2014. Вип. 9. Частина 4. С. 9–13.
2. Гуржій І., Соловйова А. О. Роль декоративно-художньої кераміки у формуванні середовища сучасних інтер'єрів. *Науковий вісник Закарпатського художнього інституту*. 2013. № 4. С. 216–221.
3. Давимука С. А., Федулова Л. І. Креативний сектор економіки: досвід та напрями розбудови : монографія. Львів, 2017. 528 с.
4. Експортна стратегія для сектору креативних індустрій (дослідження). 2019–2023. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=994b0513-1759-4b3b-a80a-0e70f015017d&tag=CektorKreativnikhIndustrii>.
5. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
6. Ісаченко С. В руках майстрів народжується диво. *Урядовий кур'єр*. 2013. 29 травня.
7. Клименко О. Українське гончарство ХХ – початку ХХІ століття: традиції, інновації, аматорство, кітч. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії* : збірник наукових праць. 2011. Вип. 11. С. 4–11.
8. Ковальова А. Популяризація сучасної художньої кераміки як мистецтва: інтерактивна кераміка. *Художні практики початку ХХІ століття: новації, тенденції, перспективи* : збірник наукових праць / Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва та дизайну імені Михайла Бойчука. Київ, 2019. Вип. 1. С. 89–99. URL: https://kdidp.mid.edu.ua/academy/wp-content/uploads/2020/07/2019_zbirnyk_hudozhni_praktyky-1.pdf.
9. Creative economy report 2010. Creative economy: a feasible development opinion. URL: http://unctad.org/fr/Docs/ditctab20103_en.pdf.
10. Кулик Ю. С. Художня кераміка як вид декоративно-прикладного мистецтва: історичний аспект. *Молодий вчений*. 2018. № 9 (61). С. 350–352.
11. Литвинчук Н. В. Україна, держава: ремесла та промисли. *Енциклопедія історії України: Україна – Українці* / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ : Наукова думка, 2018. Кн. 1. 608 с. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=1.%204.%202.
12. Луць С. Ювелірне мистецтво України на зламі ХХ–ХХІ ст.: генезис поступу. *Деміург: ідеї, технології, перспективи дизайну*. 2019. Том 2. № 1. С. 93–111. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DB

N=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ditpd_2019_2_1_10.

13. Маголіч І. Я. Тенденції розвитку ковальського мистецтва (за підсумками міжнародного фестивалю «Свято ковалів», м. Івано-Франківськ). *Art and Design*. 2020. № 2. С. 73–82. URL: <http://artdesign.knutd.edu.ua/wp-content/uploads/sites/33/2020/09/73-82-%D0%9C%D0%90%D0%A2%D0%9E%D0%9B%D0%86%D0%A7.pdf>.

14. Поп'юк І. Архітектурний кований метал: традиційне й модерне в доробку буковинських майстрів Андрія Хорта й Ігоря Веренька. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії*. 2011. Вип. 11. С. 72–77.

15. Про схвалення Експортної стратегії України («дорожньої карти» стратегічного розвитку торгівлі) на 2017–2021 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 року № 1017-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-%D1%80#Text>.

16. Роготченко С. Досвід одеського підприємства «Артферрум» як один зі шляхів відродження ковальського мистецтва. *Мистецтвознавство України*. 2018. № 18. С. 209–216.

17. Роготченко С. Збереження традицій та впровадження інновацій у ковальському мистецтві України від 1970 років до сьогодення. *Сучасне мистецтво*. 2018. Вип. 14. С. 287–298.

18. Свінцицька О. М., Ткачук В. О. Креативна економіка та креативні індустрії: навчальний посібник. Житомир : Державний університет «Житомирська політехніка», 2020. 218 с.

19. Хананова Н. Сучасна кераміка та інтерактивне мистецтво. *Художні практики початку XXI століття: новації, тенденції, перспективи* : збірник наукових праць / Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва та дизайну імені Михайла Бойчука. Київ, 2019. Вип. 1. С. 111–116. URL: https://kdidpamid.edu.ua/academy/wp-content/uploads/2020/07/2019_zbirnyk_hudozhni_praktyky-1.pdf.

20. Чегусова З. Особливості художньої трансформації та інтерпретації національних традицій образотворення у професійній кераміці України періоду 1990–2010-х років. *Студії мистецтвознавчі*. 2014. № 4. С. 79–98. URL: <http://sm.etnolog.org.ua/zmist/2014/4/79.pdf>.

21. Чегусова З. Український рукотворний килим: історичне минуле та перспективи. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії*. 2018. Вип. 18. С. 111–122.

REFERENCES

1. Halakhova T.O. Kreatyvni industriyi: teoretychno-metodolohichni pidkhody vyvchennya. [Creative industries: theoretical and methodological approaches to study.] *Scientific Bulletin of Kherson State University. Economic Sciences Series*. 2014. Vip. 9. Part 4. pp. 9–13 [in Ukrainian].

2. Hurzhiiy I., Solovyova A. O. Rol' dekoratyvno-khudozhn'oyi keramiky u formuvanni seredovyshcha suchasnykh inter"yeriv. [The role of decorative and artistic ceramics in the formation of the environment of modern interiors] *Scientific Bulletin of the Transcarpathian Art Institute*. 2013. № 4. pp. 216–221 [in Ukrainian].

3. Davymuka S. A., Fedulova L. I. Kreatyvnyy sektor ekonomiky: dosvid ta napryamy rozbudovy : monohrafiya. [Creative sector of the economy: experience and directions of development: a monograph.] L'viv, 2017. 528 p. [in Ukrainian].

4. Eksportna stratehiya dlya sektoru kreatyvnykh industriy (doslidzhennya). 2019–2023. [Export strategy for the creative industries sector (research). 2019–2023.] URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=994b0513-1759-4b3b-a80a-0e70f015017d&tag=CektorKreativnikhIndustrii> [in Ukrainian].

5. Zhayvoronok V. V. Znaky ukrayins'koyi etnokul'tury: Slovnyk-dovidnyk. [Signs of Ukrainian folk culture: Dictionary-reference book.] Kyiv: Dovira, 2006. 703 p. [in Ukrainian].

6. Isachenko S. V rukakh maystriv narodzhuyet'sya dyvo. [In the hands of masters a miracle is born.] *Government courier*. 2013. 29 May [in Ukrainian].

7. Klymenko O. Ukrayins'ke honcharstvo KHKH – pochatku KHKHI stolittya: tradytsiyi, innovatsiyi, amatorstvo, kitch. [Ukrainian pottery of the XX – early XXI century: traditions, innovations, amateurism, kitsch.] *Ukrainian art history: materials, research, reviews. Collection of scientific works*. 2011. Vip. 11. pp. 4–11 [in Ukrainian].

8. Koval'ova A. Populyaryzatsiya suchasnoyi khudozhn'oyi keramiky yak mystetstva: interaktyvna keramika. [Popularization of modern art ceramics as art: interactive ceramics.] *Artistic practices of the beginning of the XXI century: innovations, tendencies, prospects: collection of scientific works / Kyiv State Academy of Decorative and Applied Arts and Design named after Mykhailo Boichuk*. Kyiv, 2019. Issue. 1. pp. 89–99. URL: https://kdidpamid.edu.ua/academy/wp-content/uploads/2020/07/2019_zbirnyk_hudozhni_praktyky-1.pdf [in Ukrainian].

9. Creative economy report 2010. *Creative economy: a feasible development opinion*. URL: http://unctad.org/fr/Docs/ditctab20103_en.pdf [in English].

10. Kulyk YU. S. Khudozhnya keramika yak vyd dekoratyvno-prykladnoho mystetstva: istorychnyy aspekt. [Art ceramics as a form of decorative and applied art: historical aspect.] *A young scientist*. 2018. № 9 (61). Pp. 350–352 [in Ukrainian].

11. Lytvynchuk N. V. Ukrayina, derzhava: remesla ta promysly. [Ukraine, the state: crafts and trades.] *Encyclopedia of the History of Ukraine: Ukraine – Ukrainians. Book 1 / editor: VA Smoliiy (chairman) and others. NAS of Ukraine. Institute of History of Ukraine*. Kyiv: Scientific Thought Publishing House, 2018. 608 p. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=01.04.202 [in Ukrainian].

12. Luts' S. Yuvelirne mystetstvo Ukrayiny na zlami XX-XXI st.: henezys postupu. [jewelry art of Ukraine at the turn of the XX-XXI centuries: the genesis of progress.] *Demiurge: ideas, technologies, design perspectives*. 2019. Volume 2. № 1. pp. 93–111 URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASC_meta [in Ukrainian].

13. Matolich I. Ya. Tendentsiyi rozvytku koval's'koho mystetstva (za pidsumkamy mizhnarodnoho festyvalyu «Svyato kovaliv», m. Ivano-Frankivs'k). [Trends in the development of blacksmithing (following the results of the international festival «Feast of Blacksmiths», Ivano-Frankivsk).] *Art and Design*. 2020. № 2. Pp. 73–82. URL: <http://artdesign.knutd.edu.ua/wp-content/uploads/sites/33/2020/09/73-82-%D0%9C%D0%90%D0%A2%D0%9E%D0%9B%D0%86%D0%A7.pdf> [in Ukrainian].
14. Pop'yuk I. Arkhitekturnyy kovannyy metal: tradytsiyne y moderne v dorobku bukovyns'kykh maystriv Andriya Xorta y Ihorya Veren'ka. [Architectural wrought metal: traditional and modern in the works of Bukovinian masters Andriy Hort and Igor Verenko.] *Ukrainian art history: materials, research, reviews*. 2011. Vip. 11. pp. 72–77 [in Ukrainian].
15. Pro skhvalennya Eksportnoyi stratehiyi Ukrayiny («dorozhn'oyi karty» stratehichnoho rozvytku torhivli) na 2017–2021 roky: Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 27 hrudnya 2017 roku № 1017-r. [On approval of the Export Strategy of Ukraine («road map» of strategic trade development) for 2017-2021: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 27, 2017 № 1017 – r.]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-%D1%80#Text> [in Ukraine].
16. Rohotchenko S. Dosvid odes'koho pidpryyemstva «Artferrum» yak odyn zi shlyakhiv vidrozhennya koval's'koho mystetstva. [The experience of the Odessa enterprise «Artferrum» as one of the ways to revive the art of blacksmithing.] *Art History of Ukraine*. 2018. №18. Pp. 209–216 [in Ukrainian].
17. Rohotchenko S. Zberezhennya tradytsiy ta vprovadzhennya innovatsiy u koval's'komu mystetstvi Ukrayiny vid 1970 rokiv do s'ohodennya. [Preservation of traditions and introduction of innovations in the blacksmith art of Ukraine from 1970 to the present.] *Modern Art*. 2018. Vip. 14. pp. 287–298 [in Ukrainian].
18. Svintsyts'ka O. M., Tkachuk V. O. Kreatyvna ekonomika ta kreatyvni industriyi: navch. posibn. [Elektronne vydannya]. [Creative economy and creative industries: textbook. manual [Electronic edition.]] Zhytomyr: Zhytomyr Polytechnic State University, 2020. 218 p. [in Ukrainian].
19. Khananova N. Suchasna keramika ta interaktyvne mystetstvo. [Contemporary ceramics and interactive art.] *Artistic practices of the beginning of the XXI century: innovations, tendencies, prospects: collection of scientific works / Kyiv State Academy of Decorative and Applied Arts and Design named after Mykhailo Boichuk*. Kyiv, 2019. Issue. 1. pp. 111–116. URL: https://kdidpamid.edu.ua/academy/wp-content/uploads/2020/07/2019_zbirnyk_hudozhni_praktyky-1.pdf [in Ukrainian].
20. Chehusova Z. Osoblyvosti khudozhn'oyi transformatsiyi ta interpretatsiyi natsional'nykh tradytsiy obrazotvorennya u profesiyniy keramitsi Ukrayiny periodu 1990–2010-kh rokiv. [Features of artistic transformation and interpretation of national traditions of education in professional ceramics of Ukraine in the period 1990-2010.] *Art studies*. 2014. Number 4. pp. 79–98. URL: <http://sm.etnolog.org.ua/zmist/2014/4/79.pdf> [in Ukrainian].
21. Chehusova Z. Ukrayins'kyy rukotvornyy kylym: istorychne mynule ta perspektyvy. [Ukrainian man-made carpet: historical past and prospects.] *Ukrainian art history: materials, research, reviews*. 2018. Vol. 18. S. 111–122 [in Ukrainian].